

IRZAMURAT AYBATOVTIŃ AKTYORLIQ HÁM REJISSYORLIQ JUMISI

T.Seitnazarova

Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat instituti Nókis filiali «Kórkem ónertanıw» kafedrası assistent oqıtıwshısı

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10727152>

Annotatsiya. Maqala Qaraqalpaq jas tamashagóyılar teatrniń ataqlı aktyori, bas rejissyori, qatar jetiskenlikler iyesi, Ózbekstan Respublikasında xızmet kórsetken mádeniyat xızmetkeri Irzamurat Aybatovtıń dóretiwshilik iskerligi haqqında.

Gilt sózler: Teatr, aktyor, rejissyor, dramaturg, festival, talantlı aktyor, kórikem óner pidayısı.

АКТЕРСКАЯ И РЕЖИССЕРСКАЯ РАБОТА ИРЗАМУРАТА АЙБАТОВА

Аннотация. Статья о творческой деятельности известного актера, главного режиссера Каракалпакского театра юного зрителя, обладателя ряда призов, заслуженного работника культуры Республики Узбекистан Ирзамурода Айбатова.

Ключевые слово: Театр, актер, режиссёр, драматургия, фестиваль, плодовитый создатель и преданный искусству.

ACTING AND DIRECTING WORK OF IRZAMURAT AYBATOV

Abstract. The article is about the creative activity of the famous actor, chief director of the Karakalpak Theater of the young spectator, winner of a number of prizes, Honored Worker of Culture of the Republic of Uzbekistan Irzamurod Aybatov

Keywords: Theater, actor, director, drama, festival, serkira inventive, art ransom

Ózbek ha`m Qaraqalpaq ko`rkem o`neri ha`m ma`deniyatinin` rawajlanıwına óz u`lesin qosqan, xalqımız kewlinen tereń orın iyelegen, kásipleleriniń hám shákirtleriniń súyikli ustazı, Ózbekstanǵa xızmet kórsetken mádeniyat xızmetkeri Irzamurat Aybatov házir aramızda joq.

Ol 1961-jılı Qaraqalpaqstan Respublikası Kegeyli rayonında tuwılǵan. Balalıǵınan kórkem ónerge bolǵan qızıǵıwshılıǵı onı 1978-jılı Tashkent mámleketlik teatr hám súwretshilik kórkem óner institutınıń “Drama teatrı hám kino artyorlıǵı” fakultetine oqıwǵa kiriwge sebepshi boladı.

Birinshi ustazı hám kurs basshısı Aman Abdurazzaqovtan tarawdıń sırların úyrendi. Oqıwı dawamında óz qábiletin kórsetip, itibarǵa tústi. Diplom spektakli ushın Molerdiń “Skapenniń hiylesi” shıǵarması saylap alındı.

Ol Silvestr rolın tabıshlı atqarıp shıqtı. Oqıwdı tamamlap, Qaraqalpaq mámleketlik jas tamashagóyiler teatrında aktyor bolıp óziniń dáslepki miynet jolın basladı. Usı kúnnen baslap Qaraqalpaq teatr kórkem óneri rawajlanıwında óziniń múnasip úlesin qosa basladı. Ózbek hám Qaraqalpaq xalqınıń ózine tán milliy kórkem ónerin úgit-násiyatlaw hám olardıń xalıqlar kórkem ónerinde óz-ara baylanısın teatr tarawında sáwlelendiriw maqsetinde tınımsız miynet etti.

Irzamurat Aybatov óziniń aktyorlıq dóretiwshiligi dawamında júzden aslam bir-birin qaytalamaytug`m roller atqardı. Bular: K.Raxmanovtıń “Toǵız tońqıldaq bir sheńkildek” spektaklinde - Allaniyaz bay, S.Xojaniyazovtıń “Úmit ushqınları”nda - Diyqan, S.Jumagulovtıń “Adamlar qalay buzılǵan”da - Wázir, A.Ótalievtiń “Sultan Jalaliddin Manguberdi”de – Toqayxan, S.Jumagulovtıń “Kúyewińdi berip tur”da – Manas, K.Goldoniniń “Eki bayǵa bir malay”nda –

Silvio, Molerdiń “Skapenniń hiylesi”nde – Silvestr sıyaqlı obrazlar dóretip, tamashagóyler kewlinen orın alıp, alǵıslarına miyassar boldı.

Belgili aktyor I.Aybatov “Qaraqalpaqfilm”de de bir qansha obrazlar dóretti. Atap aytqanda, M.Nızanovtıń “Kurort” kinofilminde – Mırzabay, “Ómirdiń úsh paslında – Jumabay, “Urı”da – Qazaq kisi obrazların sáwlelendirdi hám xalqımızdıń súyikli aktyorına aylandı.

Ádette belgili aktyorlar saxnalastırǵan spektakllerden kewli tolmasa ózin rejissyorlıq tarawda da sınap kóriwge qarar etedi. Bul tarawda oǵan rejissyor Rembay Tóreniyazov ustazlıq etti hám birgelikte S.Salahiddinovtıń “Ómir esik artında” spektaklin saxnalastırdı. Bul spektakl onıń birinshi rejissyorlıq jumısı boldı. Spektakl tabıslı shıqqannan keyin onıń ózine degen isenimi artıp, rejissyor sıpatında bir – birin tákirlamaytuǵın spektakller saxnalastırdı. Teatr jámaáti oǵan isenim bildirip, 2005-jıldan teatrdiń bas rejissyori etip tayınlandı. Ómiriniń aqırına shekem bas rejissyor bolıp miynet etken I.Aybatov túrli janlarda 40 tan aslam spektakller saxnalastırdı.

Teatrdaǵı hám kinodaǵı dóretiwshiligi sıyaqlı rejissurada da tanımali bola basladı.

Máselen, H.Muhammad hám T.Azizxojaevlardıń “Kúyewler bellesiwi”, F.Babajanovanıń “Anam, janım anam”, K.Raxmanovtıń “Toǵız tońqıldaq bir sheńkildek”, Q.Mátmuratovtıń “Kempirge talas”, G.Tursunovanıń “Sınaq”, P.Aytmuratovtıń “Ana qızım, shıraǵım”, R.Yurievtıń “Fermer Nurım ata, J.Mahmudovtıń “Sadıq doslar”, P.Aytmuratovtıń “Arzıwlar qanatında”, “Awılǵa qaytıw” sıyaqlı spektakllerdi zamanagóy usılda saxnalastırıp, tamashagóyler hám qánigelerdiń kewlinen orın aldı.

Talantlı insan bir jumıstı qolına alsa onı aqırına shekem jetkeredi. Aktyorlıq hám rejissyorlıq tarawında jetiskenlikke eriskennen soń endi ózin dramaturgiyada da sınap kórdi.

Nátiyjede “Balalıǵım shoxlıǵım”, “On altıǵa shıqpaǵanlar kirmesin”, “Ápsana”, “Jańa jil tamashaları” sıyaqlı shıǵarmalar avtorına aylandı. Onıń dramaturgiyası hám rejissurası jaslardı ruwxıy jetik, bárkamal insanlar etip tárbiyalawshı spektaklgerge aylandı. Belgili hám talantlı dóretiwshi basshılıǵında teatr jámaáti bir qansha sırt el mámleketlerinde festivallarǵa qatnasıp, tájiriye arttırdı.

Tınımsız izleniwler óz nátiyjesin berdi. 1987-jılı K.Kárimovtıń Qaraqalpaq xalıq ertegi tiykarında saxnalastırǵan “Altın teńge” spektaklindegi – Qarabay obrazın dóretkeni ushın “Jıldıń eń jaqsı milliy obrazi” nominatsiyası jeńimpazı bolǵan bolsa, 1990-jılı Tashkent qalasında ótkerilgen “Orta Aziya hám Qazaqstan jas tamashagóyler teatr festivalında” “Eń jaqsı atqarǵan epizotlıq roli ushın” nominatsiyasınıń qolǵa kirgizdi. Onıń miynetlerin múnásip bahalap, 1994-jılı Qaraqalpaqstan “Jaslar” sıylıǵınıń laureatı boldı. 2007-jılı Túrkmennıstannıń Ashqabat qalasında ótkerilgen “Milliy folklor hám teatr kórkem óneri” festivalında, sol qatarı Mısırdıń Qahira qalasında ótkerilgen IX “Xalıqaralıq eksperimental teatrlar” festivalında eń joqarı nominatsiyaǵa iye boldı. 2011-jılı Tashkent qalasında ótkerilgen “Teatr.uz” ekinshi xalıqaralıq teatr festivalında teatr jámaátiniń miyneti múnásip bahalandı. 2011-jılı “Ózbekstan Respublikasına xızmet kórsetken mádeniyat xızmetkeri” ataǵı menen sıylıqlandı.

Aramızdan erte ketkennen soń, teatr jámaáti Irzamurat Aybatovtıń teatr haqqındaǵı pikirlerin eslep – “Teatr bul meniń ómirim. Teatr – bul bizlerdiń úyimiz. Bul jerde barlıq kásiplerler bir shańaraq aǵzasındaymız” – degen sózlerin esleydi. Baspaso`zdegi maqalasında “Ómirimniń derlik barlıq este qalarlıq waqıtları teatr menen baylanıslı. Usı dárgayǵa kelgenimde mennen baxıtlı adam joq edi. Bul waqıyaǵa 37 jıldan asıptı. Usı dáwir ishinde saxnalastırǵan bir qansha

spektakllarim Ashxabad qalasında ótkerilgen “Milliy folklor hám teatr kórkem óneri”, Qahirada ótkerilgen IX Xalıqaralıq teatr festivalında joqarı orınğa hám nominatsiyağa múnásip dep tabıldı. Miynet adamdı shınıqtıradı, waqtı kelgende sawğaları menen sıyladı. Dóretiwshilikte bir minutta toqtamaw rejissyordıń altın qağıydası ...” – degen pikirleri onıń ómiri hám dóretiwshiliginiń esabatına uqsaydı.

- Onıń dostı Turdıbay Orazov - “Irzamurat penen bir mektepte, bir klasta, oqıǵanbiz. Mektep dáwirimiz qızıqlı waqıyalarǵa bay boldı. Dógerекlerge birge qatnastıq. Ol hár bir bayramdaǵa ózgeshe bir jańalıq penen qatnasatuǵın edi. Jaslıǵınan aktyorlıq sheberligi kúshli edi. Mektepti pitkerip ekewimiz Tashkentke birge oqıwǵa kettik. Ol Tashkent mámleketlik teatr hám súwretshilik kórkem óner institutınıń “Drama teatrı hám kino aktyorlıǵı” fakultetine, men Tashkent mádeniyat institutınıń “Kitapxanashılıq” fakultetine oqıwǵa kirdim. Doslıǵımız jáne dawam etti. Men onıń Qaraqalpaq teatr saxnasında belgili aktyor bolıwın biletuǵın edim. Biraq, dostım bizlerdi ornı tolmas qayǵıǵa qaldırıp, kelmes saparǵa erterek ketiwin hesh oylamaǵan ekenmen. Ol haqqında kóp aytıp beriwim múmkin. Shınında da, teatr onıń ómiri edi”- dep maqtanış hám ókinish penen eske aladı.

Ákesiniń kásibin dawam ettirip, Qaraqalpaq mámleketlik Quwirshaq teatırında ádebiy bólim baslıǵı bolıp jumıs islep atırǵan qızı Saltanat Mátkerimova - “Ol qaytalanbas talant iyesi, jaqsı kásiples, shólkemlestiriwshi hám mexriyban ata edi. Anam menen úsh perzenti tárbiyalap, ósirdi. Endi ráhátin kóremen degen waqıtta, aramızdan erte ketti, - deydi qızı.

Juwmaqlap aytqanda, tákirarlanbas talant iyesi, teatr kórkem óner pidayısı, qısqa ómiri dawamında tanımalı bolǵan hám xalqımız kewlinen orın aldı. Ol tamashagóyler kózqarasınan hám kórkem talaptan kelip shıǵıp zamanǵa say qaharmanlardı jaratıw máselesinde úlgi kórsetti. Irzamurat Aybatovtıń Qaraqalpaq teatırındaǵı xızmeti aktyorlıq sheberligi, rejissyorlıq sheshimi hám dramaturgiyadaǵı izleniwleri ózine tánligi menen tamashagóyler kewlinen shıǵa alǵanı ushın xalqımız qálbinde máńgi jasaydı.

REFERENCES

1. Qaraqalpaq mámleketlik jas tamashagóyler teatrı T.: - Teatr // 2019. № 3.
2. Сейтназарова, Тарбия. "БЕРДАҚ НОМИДАГИ ҚОРАҚАЛПОҚ ДАВЛАТ АКАДЕМИК МУСИҚАЛИ ТЕАТРИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИ." *Oriental Art and Culture* 4.1 (2023): 887-893.
3. T.Urazov. Teatr onıń ómiri edi. Qaraqalpaqstan jasları. / 2021.14-yanvar №2.
4. .Seitnazarova, T. "“ÁBIW RAYXAN BERUNIY” TARIYXIY DRAMASINIŃ TEATR SAXNASINDA SAXNALASTIRILIWI HÁM ONIŃ ILIMDI RAWAJLANDIRIWDAǵI, INSANLARDIŃ RUWXIY DÚNYASIN BAYITIWǵA QOSQAN ÚLESİ." *ISSN 2181-4147 VOLUME 1, ISSUE 33 DECEMBER 2023* 1.33 (2023): 187.
5. A.Seytov. Qaraqalpaq mámleketlik jas tamashagóyler teatrı rejissurasınıń tiykarshılarının biri. T.: - Teatr // 2021. №1.
6. G.Juginisova. Siz mangi jasaysız, teatr saxnasında. .Qaraqalpaqstan jasları.. / 2021.16-yanvar.

7. Сейтназарова Т. БЕРДАҚ НОМИДАГИ ҚОРАҚАЛПОҚ ДАВЛАТ АКАДЕМИК МУСИҚАЛИ ТЕАТРИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ЖАРАЁНЛАРИ //Oriental Art and Culture. – 2023. – Т. 4. – №. 1. – С. 887-893.
8. Seitnazarova T. EDUCATIONAL SIGNIFICANCE OF BERDAQ'S POET WORKS AND THE PLACE OF " KHALYK USHIN" OPERA ON THE THEATER SCENE //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 116-119.
9. Seitnazarova T. “ÁBIW RAYXAN BERUNIY” TARIYXIY DRAMASINIŇ TEATR SAXNASINDA SAXNALASTIRILIWI HÁM ONIŇ ILIMDI RAWAJLANDIRIWDAĠI, INSANLARDIŇ RUWXIY DÚNYASIN BAYITIWĠA QOSQAN ÚLESİ //ISSN 2181-4147 VOLUME 1, ISSUE 33 DECEMBER 2023. – 2023. – Т. 1. – №. 33. – С. 187.